

ŠALUTINIŲ SAKINIŲ SKYRYBA

KONTROLINIS DARBAS

1. Padėkite trūkstantus skyrybos ženklus.

Kaziukui vyriausiam Karužių sūnui kaip tik rodėsi kad niekas nei kėdės nei stalas nei paveikslai čia neturi savo vietos. Senojoje pirkioje kurioje sunkus šešėlis niūksojo tuoj pat už langų ir temdė visą vakarinį šoną kiekvienas baldas nuo neatmenamų laikų lyg augtę priaugęs stovėjo pasienyje ar kertėje ir būtų sakęs kad amžinai ten pasiliks. Šiame kambaryje jie buvo tartum pamesti ir tokie pat nesavi.

Taigi berniukas žvelgė į daiktus į mamą kuri senoviškon skrynion krovė drobes ir į mažąją savo seselę Marytę kai ji smulkučiukėmis savo rankelėmis gelbėjo motinai audeklus dėlioti. Trapi šviesiaplaukė neseniai iš ligos pakilusi seserėlė rodėsi esanti labiausiai supainiota šios namų permainos ir baikščiomis akytėmis sekiojo mamą lyg būtų norėjusi ko klausti ir vis nedrįsusi.

Jaunesnysis sūnus Stepukas vaikščiojo po pirkią tvirtais žingsniais kaukšėdamas klumpėmis po aslą naują švarią. Rankas už nugaros susinėręs jisai vis ką nors veikė čia ratelį suktels iš vietos čia krėslą pastūmės arba šliures paspirs po krosnimi. Tarpais jis susiraukdavo ir sustodavo prisidėjęs pirštą prie smilkinio matyti jam knietėjo kad tėtis brolis ar mažoji sesutė pastebėtų koks jis susirūpinęs.

Kazeliui buvo graudu. Jo siela nebuvo tokia ūkiška kaip jauniausio broliuko. Jis pats nenumanė ko jam skaudu ir gaila. Jis matė kad ir tėtis ir mama ir senelė visi buvo liūdni. Ko jiems taip nyku ir neramu mąstė sau vaikas. Ūmai lyg nušvito jo mintyse jis ir pirmiau žinojo kad jiems nesmagu palikti senąją pirkią bet tik nūn jam buvo aišku kad visas šis liūdesys paskutinio atsisveikinimo aimana. Kaip kiekvienas daiktas žmogus ir žvėris vieną dieną nebus niekam reikalingas taip ir toji lūšnelė pilna atsiminimų pasakų dainų gimdymo vaitojimų šokių verksmų barnių krikštynų klegesio ir tartum alsuote alsuojanti tuo praėjusiu gyvenimu bus pamiršta. Dabar ji sunki aukštu stogu apleista likusi be padėkos ir be meilės žodžio metė niūrų šešėlį naujam namui.

Pagal A.Vaičiulaitį

2. Įrašykite praleistas raides, skliausteliuose pateiktus žodžius parašykite kartu arba atskirai.

(Ne, sykį) _____ ir (ne, viena) _____ proga esu šlov_____nės knyga. Ir ne aš vienas. (Ne, sutikau) _____ ž mogaus, kuris būtų skund_____sis, kad jo gyvenime buvę (per, daug) _____knygų, negirdėjau, kad knyga būtų suž lu_____dž iusi kam k_____rybinį pol_____kį ar skaitantis žmogus būtų pat_____ręs dvasinį nuosm_____kį. Tiesa, yra ž monių, kuriuos pavadiname knyginiais, knygos ž monėmis, tačiau ir šiuo atv_____ju (tur, būt) _____tiktai pabrė_____dami nepakankamą tokių ž monių kompet_____tingumą gyvenimo klausimais. Pan_____rus į kokios problemos studijas, (iš, tiesų) _____kartais nes_____moningai pasitrauk_____ma, išeinama iš konkrečių 3 laiko ir erdvės k_____rdinačių. U_____idaroma mokslinėje ar meninėje erdvėje. Ka_____dienybės pašauktas, toks žmogus tikrai

gali pasirodyti naivus ir juokingas – (ne, veltui) _____ daugyb_____je ane_____dotų pasakoj_____ma apie
įž_____mių mokslo ir kult_____ros vyrų i_____blašk_____mą, už maršumą, vaikišką nesusigaud_____mą buities
s_____k_____riuose. Bet ar tai galėtų būti priekaištas knygai?

Man_____ knyga visada veikia prov_____kuojamai, skatinamai, ne į pu_____iausv_____rą kreipia, o veikiau stumia
iš jos. Žadina, kelia, drum_____čia, rodo, v_____lioja, gundo... Po ilg_____lesnės tylos, po u_____it_____susios pauzės
gera knyga man padeda vėl įp_____sti ugnelę, išj_____dina mintį, vaizduotę, sujaudina širdį. Atveria sielą
s_____moningam buvimui. Plač_____j_____prasme tai ir yra k_____ryba.

(Tai, gi) _____ skaitymas yra k_____ryba ir g_____venime jo niekada nebus (per, daug) _____.
Tuo lab_____u rašytojo g_____venime. Kuo jis ger_____snis skaitytojas, tuo ger_____snis jis rašytojas. Skamba
paradoksaliai, tačiau taip yra. Nežinau tokios profesijos, kur būt_____pageidaujamas kuo maž_____snis
apsiskait_____mas.

Pagal Just. Marcinkevičių

3. Nustatykite šalutinių dėmenų rūšį įrašydami į langelius atitinkamą raidę.

Šalutinis dėmuo: **A** – veiksnio; **B** – tarinio; **C** – papildinio; **D** – pažyminio; **E** – vietos
aplinkybės; **F** – laiko aplinkybės; **G** – būdo aplinkybės; **H** – kiekybės aplinkybės; **I** –
priežasties aplinkybės; **J** – sąlygos aplinkybės; **K** – nuolaidos aplinkybės; **L** – tikslo aplinkybės.

1. Istorija, _____ į kurią atsiremiam, _____ yra mūsų istorija. 2. Skubėkime augti, _____ kad per
nebrandumą patys nenukirstume tų šaknų, _____ iš kurių esame išaugę. 3. Niekio keista, _____ kad
skyreliai „Vasara“ ir „Pavasaris“ man pasirodė ne tokie artimi, bet juk ateis ir jų laikas, ateis. 4.
Norim, _____ kad ir kiti su pagarba mus ištartų. 5. Gamta, _____ kurioj esam, yra mūsų, bet mes esame
jos. 6. Suku galvą, _____ kaip čia suporavus šėmmargį debesį su familiariu kompanionu. 7. Jei
kurioje tarmėje tuose linksniuose kirtis ir atitraukiamas, _____ tai kirtį gavę balsiai nepailgėja. 8. Jau
žinome, _____ kad prie daljkinio stiliaus priskiriami mokslinis, administracinis ir publicistinis stiliai.
9. Be to, neturi būti daroma jokio skirtumo dėl šalies ar teritorijos, _____ kuriai priklauso asmuo,
politinio, teisinio ar tarptautinio statuso, nesvarbu, _____ ar ji būtų nepriklausoma, ar globojama,
nesavavaldi arba jos suverenitetas būtų kaip nors kitaip apribotas. 10. Norėjau, _____ kad rankos
pačios sugrotų, ją visai sužavėtų. 11. Tądien išgirdau tėvelį sakant, _____ jog reikia pasirengti – žada
būti neprašytų svečių, ieško uždraustų lietuviškų spaudinių. 12. Garsai manyje gyveno ir drauge
kėlė mane į beribę erdvę, _____ kur nėra skirtumo tarp dienos ir nakties, kur ji ir aš – vienas stebėtinai
daiktas. 13. Jei reikia, _____ žinių spragas užpildykite atlikdami papildomų užduočių. 14. Jei
kompaktinių plokštelių kolekcijos „Lietuvių aktorių balsai“ neturite, _____ pasiklausykite kokio nors
kito taisyklingai įkalbėto teksto įrašo ir panagrinėkite jį kirčiavimo požiūriu. 15. Gyvename
tam, _____ kad save pažintume.

4. Pažymėkite + 5 sakinius, turinčius šalutinius tarinio dėmenis.

- ☐ Jų gyvenimas buvo toks gražus, kad priminė pasaką.
- ☐ Saulė dangaus skliaute buvo tokia akinanti, jog niekap negalėjai pramerkti akių.
- ☐ Senuko veidas buvo toks raukšlėtas, kad priminė keptą obuolį.
- ☐ Prieš akis taip aptemo, kad nieko nesimatė.
- ☐ Tačiau neatrodo, kad jau pavyksta suderinti atskiras tos visumos dalis.
- ☐ Matė ji sodą, kuriame augo puikios obelys.
- ☐ Tik šitaip galima laukti regėjimo, perkeliančio į idealiąją aplinką, kur vėl nušvinta saulė.
- ☐ Vanduo buvo toks šaltas, kad net gėlė rankas.
- ☐ Pro voratinklius, kurie kaip kilimas driekėsi prieš akis, buvo sunku praeiti.
- ☐ Mergelė, beeidama keliu, sutiko senelį, kuris kadaise jai padovanojo stebuklingą lazdelę.
- ☐ Medis buvo toks senas, kad berniukas nesugebėjo pamatyti jo viršūnės.
- ☐ Jei daug žinosi, būsi išmintingas.

5. Pažymėkite + 7 taisyklingus sakinius.

- ☐ Taip gražiai draugavome, kol nesusipykome.
- ☐ Kad pasiekti gerų rezultatų, reikia treniruotis ne vienus metus.
- ☐ Kad ir kaip keista, bet vasaros visai nepasiilgau.
- ☐ Valgėme ledus, kol pasisotinome.
- ☐ Vietoj to, kad skaitytų naują knygą, jis pažiūrėjo filmą.
- ☐ Kad ir keista, mes nukeliavome pėstute dešimt kilometrų.
- ☐ Mergelė, kad pasiektų juodąją girią, turėjo iš namų išeiti dar iki pusiaudienio.
- ☐ Nors ir kaip būtų keista, rungtynes pralaimėjome.
- ☐ Žaidėme stalo žaidimus, kol nepavargome.
- ☐ Jei tikėti kaimynu Petru, tai kiemsargis nuolat neatlieka savo pareigų.
- ☐ Užuoat ėjęs į kiną su draugais, jis pasiliko namie ir padėjo mažajam broliukui susiruošti į kelionę.
- ☐ Kad išmokčiau pasakoti, turėjau tekstą skaityti ne vieną kartą.
- ☐ Kaip nebūtų keista, bet bičiulių santykiai tik blogėjo.
- ☐ Jei tikėti kaimyne, šalia iškirs visus medžius.
- ☐ Kad išmokus taisykles, turėjau pakartoti jas keturis kartus.
- ☐ Kad išsiaiškinti visą teisybę, ilgai kalbėjausi su drauge.

6. Pažymėkite + 8 sakinius, turinčius šalutinį veiksnio dėmenį.

- ☐ Nėra tokio žmogaus, kuris nepriklausytų jokiai tautai.

- ☐ Labai svarbu, kad jaunimas laikytųsi duoto žodžio, tesėtų pažadus ir sąžiningai vykdytų savo išsipareigojimus.
- ☐ Mūsų privalumas buvo tik toks, kad viską gerai supratom.
- ☐ Stebėtina, kaip laikas nudildo viską.
- ☐ Mokslo metų pabaigoje apibendrinsite, ką pavyko pasiekti.
- ☐ Visos knygos turėtų būti tokios storos, kad galėtum ilgai skaityti ir skaityti.
- ☐ Tikimasi, kad kamieninėmis ląstelėmis pavyks išgydyti ir tinklainę.
- ☐ Tai reiškia, kad dėl tokio puikaus rezultato tikrai verta pasistengti suprasti ir išmokti tas kelias taisykles.
- ☐ Dokumentika skverbiasi į tokius žmogaus sąmonės plotus, kurių net fikcija nebuvo pasiekusi.
- ☐ Na, man atrodo, kad apie bet ką kalbėdamas – apie kūrinį, apie žmogų, apie įvykį, apie ką nors – žmogus visų daugiausia pasako pats apie save.
- ☐ Kokia žmogaus esybė, tokia ir jo tėvynė.
- ☐ Tai, kas jos vaikystės laikais buvo kiemas, dabar yra kompiuteriai ir išmanieji telefonai.
- ☐ Viskas, ką vaikai anksčiau veikdavo lauke, fantazuodami ir neįmanomus dalykus versdami įmanomais, šiais laikais sudėta į kompiuterinius žaidimus.
- ☐ Jai šovė į galvą, kad niekad nėra mačiusi triušio.
- ☐ Jis kalba tokiam žmogui, kurio galvoje sudėtas didžiulis informacijos kiekis.
- ☐ Kur galite patikrinti, ar kirčiuodami neklystate?
- ☐ Rodos, kad ne tik matau, bet ir jaučiu, džiaugiuosi, gyvenu kaip ir tuomet.
- ☐ Dėl to tėvai, suteikdami vaikui vardą, dažnai net nežino, kaip jis turi būti kirčiuojamas.
- ☐ Tik viena aišku, kad prievartos žmonės yra svetimi tėvynei, o tėvynė jiems.
- ☐ Paaškindite, į kurių žodžių tartį būtina atkreipti dėmesį ir kodėl.
- ☐ Jie žiūrėjo, kad medžiai neišsklistų per daug į pievas.

7. Pažymėkite + 5 sakinius, turinčius šalutinius tarinio dėmenis.

- ☐ Kam tave įleidau, nežinau.
- ☐ Skaitytojui įdomios tik tos patirtys, kurios giminiškos su jo, skaitytojo, asmeninėmis patirtimis.
- ☐ Taigi šia paskutine paskaita palydėdamas jus negaliu jums duoti (ir niekas negali duoti) minėto stebuklingojo pasakų siūlų kamuolio, kuris jus atvestų prie Eldorado vartų, slepiančių viso pasaulio turtus ir grožybes.
- ☐ Mes gyvename laiku, kai kardinaliai keičiasi žmogaus samprata.
- ☐ Tai raštija, kuri skiriasi nuo publicistikos, mokslinės literatūros, įvairių praktinių raštų.
- ☐ Visiškai nebuvo tame patirties lauke, apie kurį tu rašai.
- ☐ Neabejotinai, yra keletas palydinčiam, mano supratimu, derančių tokių frazių, kurios palydint paprastai ištariamos prieš pat atsisveikinimą ir yra suprantamos kaip palinkėjimai.
- ☐ Mes greitai turėsime reikalų su žmogumi, kuris nebesusijęs nei su vieta, nei su šeima, savaimė suprantama, nei su kitais žmonėmis, nei pats su savimi.

- ☐ Tada nežinojau, kad, paėmusi už rankos Vasią, aš visiems laikams, o norėčiau sakyti – vienam dešimtmečiui, peržengiu saugaus pasaulio ribas.
- ☐ Tai yra tokie gyvosios kalbos ir jos vartosenos pokyčiai, kurie natūralūs ir neišvengiami.
- ☐ Suvokiame, kad tai tik triukas, o ne savarankiška gamtos kūryba ar meno kūrinys.
- ☐ Įdomu tai, kad pasakodamas savo meilės istoriją, herojus akcentuoja būtent šių gamtos stichijų teigiamą poveikį jo dvasios pasauliui.
- ☐ Problema – tai dažniausiai sudėtingas, sunkiai išsprendžiamas toks klausimas, kurį autorius kelia tekste, svarsto, ieško sprendimo.
- ☐ Apibendrinkite žinias, kurių įgijote per šią pamoką.
- ☐ Jis tai suprato ir akies mirksniu pajuto, kaip kraujas tarsi sustingo gyslose.
- ☐ Kai kuriais atvejais yra tokių pavyzdžių, kuriuos vartodami nedarote kirčiavimo klaidų.
- ☐ Kad sakau teisybę, galite įsitikinti pažvelgę į nedidelę dirbtuvėje ant sienos kabančią fotografiją, darytą Vėpriuose plenero metu.
- ☐ Yra tokių moteriškų vardų, kirčiuojamų gale, kurie baigiasi „a“.
- ☐ Tačiau kai Triušis išsitraukė iš liemenės kišenėlės laikrodį ir žvilgterėjęs į jį vėl pasileido bėgti, Alisa pašoko ant kojų.

8. Pažymėkite + 8 sakinius, turinčius šalutinius papildinio dėmenis.

- ☐ Jis jau melavo apie tai, kas iš tikrųjų yra labai svarbu.
- ☐ Keliais sakiniais aprašykite įspūdį, kurį jums paliko ši kalba.
- ☐ Kalboje svarstomas klausimas, ar mokslas ir religija gali būti sąjungininkai.
- ☐ Kitiems jūra yra sąvartynas, kur suverčiamos chemijos atliekos, labai pavojingos gyvybei.
- ☐ Perkūnijos metu drausdavę kiloti puodus, kad velnias neiššoktų ir griausmas neuždegtų (trobos), begaudydamas velnią.
- ☐ Tada nežinojau, kad, paėmusi už rankos Vasią, aš visiems laikams, o norėčiau sakyti – vienam dešimtmečiui, peržengiu saugaus pasaulio ribas.
- ☐ Tikiu, kad neegzistuoja absoliutus knygos pažinumas.
- ☐ Kai kurie kritikai tvirtina, kad ši knyga sukonstruota kaip detektyvas.
- ☐
- Tokio straipsnio adresatas – vienos ar kitos srities specialistai, žmonės, kurie gilinasi į aptariamą sritį.
- ☐ Siaubo šūksnis išsiveržė iš dailininko lūpų, kai jis prietemoje pamatė šlykštų veidą, vypsantį jam iš drobės.
- ☐ Grėjus praranda aistrą, užmiršta geismą, tampa pats sau našta, kol galų gale pakelia peilį prieš portretą.
- ☐ Kad palįstum po puodu, tai Dievas nematytų.
- ☐ Pasvarstykite, kaip pasikeitė pasakotojos santykis su beglobiais vaikais, palyginti su pirmąja skaityta ištrauka.
- ☐ Nusigandau net, iš kur ji taip ūmai būtų.
- ☐ Vilties, kad ligą pavyks nugalėti, skaitant kūrinį lieka vis mažiau.

- ☐ Tvirtai tikiu, kad šalia kumščio jėgos, proto jėgos esti labai stipri dvasios jėga – iki galo nepažinta, neišmokta suvaldyti, todėl reikalaujanti pagarbos.
- ☐ Tai tau atrodė normalu pasakyti jam, kad jo motina mirė?
- ☐ Skaitydami knygas galime suvokti, kas esame iš tiesų – romantikai ar realistai, jautrūs, pažeidžiami ar jau užsiauginę abejingumo luobą.
- ☐ Kūrybos prigimtis yra labai didelė kančia, nes iš tikrųjų žmogus nelabai daug durelių atrakina.
- ☐ Tai tėvo klumpė, kurią radau malkinėje.
- ☐ Pirmą kartą buvo gaila, kai padėjau paskutinį tašką.
- ☐ Vos spėjo pamatyti, kaip šis šmurkštelėjo į didelę olą po gyvatvore.
- ☐ Tai visa žemė, kurią aš turiu.
- ☐ Kaip jūs lįsit, kad velnias tupi!

9. Raskite ir pažymėkite + 8 sakinius, turinčius šalutinius pažyminio dėmenis.

- ☐ Žmonės, kurių galvą valdo šaltas protas, ima plačiai aprėpti pasaulį savo mintimi.
- ☐ Rodos, mačiau, kad fortepijono paviršiumi tiesėsi kas nuo jos į mane, nuo manęs į ją.
- ☐ Šuniukas buvo toks meilus, kad niekas nenorėjo paleisti jo iš rankų.
- ☐ Žiūri pro langelį, pro kurį mėnulio sidabrinė juosta tiesias per stalą, per aslą, dengia lovos kraštą.
- ☐ Šis vidinis ryšys atsiskleidžia ilgesiu, kurį žmogus patiria svetimoje šalyje.
- ☐ Vanduo buvo toks šaltas, kad net gėlė rankas.
- ☐ Visuomet egzistuoja stiliaus arba turinio interpretacijos galimybių, kurias kartais atrandi tik prabėgus daugeliui metų.
- ☐ Nedaug garbės, kai lenkuojantys šlėktos Vaižganto „Pragiedruluose“ pravardžiuoja: „batvinis lietuvis“!
- ☐ Tądien išgirdau tėvelį sakant, jog reikia pasirengti – žada būti neprašytų svečių, ieško uždraustų lietuviškų spaudinių.
- ☐ Žmonės, kurie paviršutiniškai bendrauja, lieka be galo naivūs.
- ☐ Jei reikia, pasinaudokite „Dabartinės lietuvių kalbos žodynu“ (www.lki.lt/dlkz/), kitomis pagalbėmis priemonėmis.
- ☐ Jei, pavyzdžiui, paveldimoji liga pažeidžia akies rageną arba tinklainę, žmogus gali apakti.
- ☐ Pavyzdžiui, jei kalbama apie vėją, galima balsu pamėgdžioti jo užimą.
- ☐ Tačiau esama knygų, kurias atsivertę patenkame į realų gyvenimą.
- ☐ Jei abejojate, pasiremkitė kirčiavimo žodynu ar elektronine kirčiuokle.
- ☐ Nuolat skaitau tų rašytojų knygas, kurių knygas laikau savo draugais ir palydovais.

- Padarykite išvadą, kokia kaltė aiškėja iš teksto.
- Taip nepaprastai skamba, kai kas nors kalba apie tėvynę.
- Žaizda buvo tokia gili, kad teko kviesti gydytoją.
- Kas būtų, jeigu tarimas būtų paliktas kiekvieno asmeniniam reikalui. Ji uždegtų jūrą, jeigu galėtų.
- Norėjau, kad rankos pačios sugrotų, ją visai sužavėtų.

10. Padėkite reikiamus skyrybos ženklus, skliausteliuose nurodykite sudėtinio prijungiamojo sakinio šalutinio dėmens rūšį (veiksnio, papildinio, pažyminio ar tarinio).

- ✚ Tik vėliau paaiškėjo kodėl šiandien taip lengvai sklinda garsas. (.....).
- ✚ Pro spengiamą tylą pro snaigių kritimą girdėti kaip ateina žiema. (.....).
- ✚ Kažkas pasakė kad jam tiktų užsiauginti uodegą ir šokinėti kaip oželiui. (.....).
- ✚ Už lango buvo toks pavasaris kad negalėjai būti namie (.....).
- ✚ Ievų kvapas toks tirštas kad nors semk rieškutėmis (.....).
- ✚ Ką tik grįžome iš laukų kurie svaigino žydinčių gėlių kvapu (.....).
- ✚ O buvo tokia giedra kad net senelis nusistebėjo (.....).
- ✚ Buvo toks žmogus kuris skraidydavo balionu (.....).
- ✚ Tačiau aš puikiai žinau kad sutapimų beveik nebūna (.....).
- ✚ Pats matai koks čia mūsų miestelis kokie čia reikalai (.....).